

Rad panela za ujednačavanje sudske prakse

Pripremile: Vera Bjelogrić i Šeila Imamović-Brković, Centar za sudsku dokumentaciju, VSTV BiH

Kada postoji različito postupanje sudova entiteta, državnog nivoa i Brčko distrikta, ujednačavanje sudske prakse provode sudovi najviše instance u okviru panela za ujednačavanje sudske prakse^[38]. Panel iz krivične oblasti usaglasio je dva pravna shvatanja na sastanku održanom u periodu 17-18.12.2018. godine, kojom prilikom su krivična odjeljenja najviših sudova vodila stručne diskusije na teme „Odmjeravanje kazne” i princip „*Ne bis in idem*” u predmetima ratnih zločina. Sastanak Panela je održan pod okriljem Visokog sudskog i tužilačkog vijeća Bosne i Hercegovine, uz podršku Misije OSCE-a u Bosni i Hercegovini.

Odmjeravanje kazne u predmetima ratnih zločina

U sklopu ove tačke dnevnog reda vođena je izuzetno zanimljiva diskusija o tome kako odmjeravanje kazne spada u najznačajnija pitanja krivičnog prava, te da je zapravo cijeli krivični postupak na određen način usmjeren na odmjeravanje kazne. Ukazano je na brojne slabosti u radu sudova prilikom odmjeravanja kazne, koje se ne pokazuju samo u predmetima ratnih zločina, nego i u drugim vrstama krivičnih predmeta^[39], te da se i sam zakonodavni okvir može smatrati uzrokom takvog postupanja. Prvenstveno se misli na fleksibilnost opštih pravila o odmjeravanju kazne, ali i na široko postavljen kazneni okvir, zbog čega sudovi imaju mogućnost da po vlastitom nahođenju cijene koje će okolnosti uzimati u obzir prilikom odmjeravanja kazne. Pored redovnih, postoje i posebna pravila za ublažavanje kazne, gdje ponovo zakon daje velike mogućnosti za ublažavanje kazne putem sudskog ublažavanja kazne, što dodatno daje mogućnost sudovima da odstupe od kaznenog okvira i zakonodavčeve namjere.^[40]

Predstavljani su neki suprotstavljani stavovi nauke, koji variraju od potpune slobode suda da sam cijeni okolnosti konkretnog sučaja, do postavljanja strogih pravila o odmjeravanju kazne. Navedeno je i to da su pravednost i srazmjernost dva osnovna načela savremenog odmjeravanja kazne koja su prihvaćena i vladajuća u savremenom krivičnom zakonodavstvu, dok su ličnost i lične prilike učinioca postale od drugorazrednog značaja. Pravednost, te srazmjernost kazne objektivnoj i subjektivnoj težini krivičnog djela, posljedicama, načinu izvršenja djela, motivaciji počinioca i stepenu krivične odgovornosti predstavljaju osnovne okolnosti koje nalaže princip srazmjernosti, jer kazna ne smije preći stepen težine krivičnog djela, a ni stepen krivice učinioca krivičnog djela.

Također je naglašeno da sudovi često „samo nabrajaju okolnosti koje se cijene prilikom odmjeravanja kazne, bez valjanog analiziranja ili sagledavanja njihovog uticaja i povezanosti s datim krivičnim djelom i ocjene značaja takvih okolnosti, odnosno njihove relevantnosti u odmjeravanju konkretne kazne. Pri tome se najviše navode okolnosti kao što su porodične prilike, korektno držanje na sudu, te imovno stanje, što su zapravo okolnosti koje nemaju posebnog značaja kod krivičnih djela ratnih zločina, te se diskusija pokrenula i o tome da bi se trebalo preporučiti sudovima da obrazlaganja trebaju biti detaljnija, potpunija, sadržajnija i smislenija u svakom konkretnom slučaju kada se radi

[38] Od januara 2014. godine

[39] Slične slabosti postoje ne samo kada su u pitanju predmeti ratnih zločina, nego i druga krivična djela, te nisu obilježje samo bh. pravnog sistema i krivičnog sudovanja, nego postoje i u drugim zemljama, naročito u okruženju.

[40] „Mnoge zemlje, a naročito u okruženju, direktno su ograničile mogućnost ublažavanje kazne, neke su ukinule granice za ublažavanje, a neke su čak i odustale od sudskog ublažavanja kazne jer su uvidjele da sudovi, na neki način zloupotrebjavaju ovako postavljen sistem ublažavanja kazne, jer se odstupa od onoga što je bila intencija zakonodavaca.”

o odluci o kazni, te da je potrebno da je optuženom, odnosno svima koji imaju interes da čitaju presudu, iz obrazloženja jasno zašto je određena kazna izrečena u konkretnom slučaju. U tom smislu je nužno da se prilikom ocjene olakšavajućih i otežavajućih okolnosti analizira i vrednuje svaka pojedinačno i u vezi sa svim drugim olakšavajućim i otežavajućim okolnostima i ocijeni njihov ukupni značaj i uticaj u izboru vrste i mjere kazne. Samo takav sveobuhvatan pristup ovom pitanju imao bi za rezultat prihvatljivije vrednovanje svih okolnosti koje su od značaja za sagledavanje težine učinjenog ratnog zločina i stepena krivične odgovornosti njegovog učinioca.“^[41]

Nakon opsežne diskusije o različitim nedosljednostima sudova prilikom odmjeravanja kazne, Panel je usaglasio sljedeće zaključke:

1. Ratno stanje i oružani sukob kao elementi krivičnog djela se ne mogu cijeliti ni kao otežavajuća ni kao olakšavajuća okolnost jer predstavljaju bitno obilježje krivičnog djela Ratni zločin.
2. Olakšavajuće okolnosti bi se trebale cijeliti u odnosu na utvrđene otežavajuće okolnosti (analitičko-sintetička metoda), imajući u vidu način počinjenja djela, odnosno radnju počinjenja i težinu krivičnog djela.
3. Protok vremena nakon počinjenja krivičnog djela sam po sebi se ne može smatrati olakšavajućom okolnošću u predmetima ratnih zločina.
4. Uobičajeno korektno držanje pred sudom se ne može cijeliti kao olakšavajuća okolnost.

Prijedlog zaključka da se bračno stanje ne uzima kao olakšavajuća okolnost u predmetima ratnih zločina nije prihvaćen zbog uzdržanosti koju su predstavnici jednog suda iskazali na Panelu i koju su zadržali i poslije naknadnog razmatranja argumentacije članova panela na krivičnom odjeljenju suda.

Tumačenje i primjena zabrane *ne bis in idem* u predmetima ratnih zločina pred sudovima u Bosni i Hercegovini

Princip zabrane dvostrukog suđenja i kažnjavanja u istoj kaznenoj stvari zagarantovan je međunarodnim pravom. Zabrana *ne bis in idem* predstavlja jednu od „temeljnih i nederogabilnih procesnih garancija predviđenih EKLP-om u okviru člana 4 Protokola br. 7 uz Konvenciju”, kojom se predviđa da niko ne može biti suđen ili kažnjen u krivičnom postupku u nadležnosti iste države za djelo zbog kojeg je pravosnažno oslobođen ili osuđen u skladu sa zakonom i kaznenim postupkom te države. U bosanskohercegovačkom pravnom sistemu princip *ne bis in idem* ima snagu ustavnog načela i zakonskog ranga.

O tumačenju i primjeni zabrane *ne bis in idem* u predmetima ratnih zločina pred sudovima u Bosni i Hercegovini Panel za ujednačavanje sudske prakse iz krivične oblasti je usaglasio pravno shvatanje čime je dao odgovor na dileme koje su se javljale zbog postojanja situacija kao što su da li se može ponovo suditi u predmetima kada je tužitelj odustao od krivičnog gonjenja tokom istrage ili ako je postupak obustavljen u nekoj ranijoj fazi.

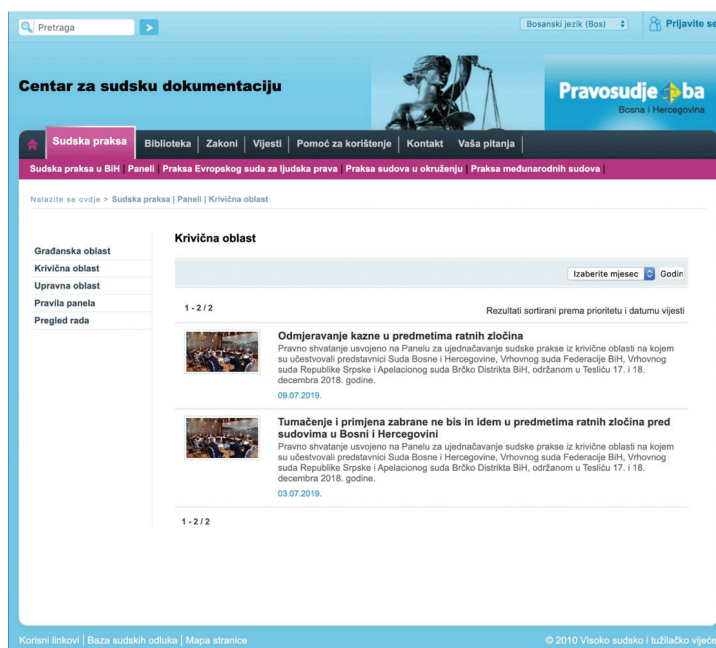
Pravno shvatanje glasi:

1. Da se element *idem* ocjenjuje na osnovu činjeničnog supstrata okončanog predmeta i predmeta u toku i da je isti zadovoljen ako su oba predmeta zasnovana na identičnim ili bitno sličnim činjenicama, u svjetlu presude Evropskog suda za ljudska prava u predmetu *Zolotukhin protiv Rusije*.

[41] Iz obrazloženja usaglašenog pravnog shvatanja.

2. Da karakter presuđene stvari mogu imati samo odluke u meritumu. Procesne odluke nemaju karakter presuđene stvari.^[42]

Oba usaglašena pravna shvatanja Panela su naknadno verifikovana od strane krivičnih odjeljenja najviših sudova, te – uz obrazloženja – također verifikovana od strane krivičnih odjeljenja i, shodno Pravilima o radu panela za ujednačavanje sudske prakse, objavljena na internet stranici Centra za sudsku dokumentaciju VSTV-a.

Na slici je dat prikaz ekrana s objavljenim pravnim shvatanjima Panela iz krivične oblasti

Primjena pravnog shvatanja Panela iz građanske oblasti o troškovima advokata van sjedišta suda u sudskoj praksi

Izvod iz odluke Ustavnog suda Bosne i Hercegovine u predmetu br. AP 4828/16 od 6. decembra 2018. godine:

„37. Ustavni sud, također, smatra neophodnim ukazati na to da se ovaj stav kontinuirano slijedi i u novijoj praksi (vidi, između ostalih, Odluku o dopustivosti br. AP 5719/15 od 27. februara 2018. godine, dostupnu na internet stranici Ustavnog suda www.ustavnisud.ba, tačka 10, u kojoj dosljedno ističe stav: ‘... da se troškovi postupka dosuđuju stranci u postupku, a ne njenom punomoćniku, i da oni zaista predstavljaju izdatke nastale povodom postupka, za koje je isključivo sud ovlašten da ocijeni da li su bili potrebni radi vođenja parnice.’) Pri tome, Ustavni sud ukazuje da navedeno korespondira i stavu Panela za ujednačavanje sudske prakse iz građanske oblasti održanom 30. januara 2014. godine, na kojem je usvojen stav: ‘Putni troškovi advokata čije je sjedište van područja suda pred kojim se vodila parnica priznaju se do visine troškova koje bi stranka imala da ju je zastupao advokat čije je sjedište u mjestu suda. Izuzetno, ovi troškovi se mogu dosuditi ukoliko su oni, imajući u vidu sve okolnosti slučaja, bili opravdani sa stanovišta odredbe člana 387 stav 1 ZPP-a (član 120 stav 1 ZPPBD-a)’”.

[42] Iz obrazloženja usaglašenog pravnog shvatanja: Ustavni sud BiH je u više predmeta (AP 1448/15, AP 4552/13, AP 3555/13) ukazao na to da je za primjenjivost člana 4 Protokola br. 7 uz Evropsku konvenciju potrebno da postoji prethodni krivični postupak okončan pravomoćnom presudom, da postoji drugi postupak i da postoji pravomoćna osuđujuća ili oslobađajuća presuda. Dakle, za primjenjivost nije dovoljno da odluka ima snagu res iudicata, već je potrebno da ona bude oslobađajuća ili osuđujuća.

„38. Dakle, imajući u vidu dosadašnju praksu Ustavnog suda, u okolnostima konkretnog predmeta, a u vezi s apelantovim navodima kojim osporava zaključke redovnih sudova u pogledu odluke o troškovima postupka, da su redovni sudovi pogrešnom primjenom odredbi ZPP-a odbili apelantov zahtjev za naknadu troškova koji se odnose na dolazak njegovog punomoćnika iz mjesta sjedišta njegove advokatske kancelarije u mjesto sjedišta suda, kao i troškove odsustva iz advokatske kancelarije, Ustavni sud ne nalazi proizvoljnost u postupanju redovnih sudova. Naime, Ustavni sud zapaža da je prvostepeni sud u obrazloženju presude dao jasno obrazloženje u dijelu u kojem je našao da naprijed navedeni troškovi nisu bili potrebni i nužni za vođenje parnice, a koje je u tom dijelu prihvatio i Apelacioni sud, s obzirom na to da je izbor advokata u takvim postupcima pred sudom lični izbor stranke i da je apelant imao mogućnost da angažira advokata s područja sjedišta suda, te da se troškovi zastupanja advokata priznaju samo do visine troškova koje bi stranka imala da ju je zastupao advokat čije je sjedište u mjestu suda. Stoga, suprotno apelantovim navodima, Ustavni sud smatra neosnovanim apelantovo pozivanje na Odluku Ustavnog suda u predmetu br. AP 3310/14 od 27. oktobra 2015. godine. Također smatra da u okolnostima konkretnog slučaja nema ništa što bi ukazivalo na to da su, u smislu naprijed navedenih stavova, postojale izuzetne okolnosti koje bi ukazivale na to da su ti troškovi bili opravdani u smislu člana 120 stav 1 ZPPBD-a, niti je sam apelant na njih ukazivao.”

Izvod iz presude Apelacionog suda Brčko distrikta Bosne i Hercegovine br. 96 O P 093095 18 Gž 2 od 30. januara 2019. godine:

„Tuženom ne pripadaju troškovi prevoza njegovog punomoćnika na relaciji Tuzla-Brčko-Tuzla, obzirom da se ti troškovi mogu dosuditi samo ukoliko su isti, imajući u vidu sve okolnosti slučaja, bili opravdani sa stanovišta odredbe člana 120 stav 1 Zakona o parničnom postupku (da na području suda pred kojim se vodi parnica nema advokata koji vrše samostalnu profesionalnu djelatnost ili su svi već angažovani u postupku na suprotnoj strani ili su odbili da pružaju pravnu pomoć stranci...), a što ovdje nije slučaj, jer je tuženi imao mogućnost da angažuje jednako kvalifikovanog advokata i u sjedištu ovog suda i time izbjegne navedene troškove prevoza svog punomoćnika-advokata (takav stav zauzeo je i Ustavni sud Bosne i Hercegovine u svojoj odluci br. AP-1398/14 od 11. januara 2017. godine, kao i Panel za ujednačavanje sudske prakse iz građanske oblasti u usaglašenom pravnom shvatanju od 22. jula 2014. godine).”